RPW/6814/2022 P
Data:2022-05-04

Warszawa, 29.04.2022.

Dr hab. Marek Paryż, prof. ucz.

Instytut Anglistyki UW

ul. Hoża 69

00-681 Warszawa

Uniwersytet Wrocławski
Dziekanat Wydziału Filologicznego
(6)
Wpłynęło do WF 10-05-2022
Załączniki
Wpł. do jedn. org.
Data
Symbol
Znak sprawy

Recenzja pracy doktorskiej pana mgr Lecha Zdunkiewicza pt. „Empathy and Sympathy Elicitation Strategies in Highsmith's and Minghella's *The Talented Mr. Ripley*"

W swojej rozprawie doktorskiej pt. „Empathy and Sympathy Elicitation Strategies in Highsmith's and Minghella's *The Talented Mr. Ripley*" pan mgr Lech Zdunkiewicz omawia literackie i filmowe techniki narracyjne, służące budowaniu więzi empatycznej między czytelnikiem lub widzem i bohaterem fikcyjnym na przykładzie powieści Patricii Highsmith *The Talented Mr. Ripley* oraz adaptacji filmowej tego dzieła w reżyserii Anthony'ego Minghelli pod tym samym tytułem. Doktorant oparł swój wywód na bogatym wyborze opracowań naukowych i nie tylko – istotne uwagi formułuje w oparciu o podręczniki powieściopisarstwa i scenopisarstwa. Głównym celem pracy jest naświetlenie mechanizmów i ocena skuteczności prowokatorów empatii (ang. „empathy facilitators"), jak nazywa je pan mgr Zdunkiewicz. Chodzi o wachlarz zabiegów tekstowych bądź wizualnych, wyzwalających empatyczne reakcje odbiorcy w stosunku do postaci. Spośród licznych prac teoretycznych, przywołanych w dysertacji, kluczowe dla stworzenia aparatu metodologicznego pracy były teksty m.in. Amy Coplan, Berysa Gauta, Grega Smitha, Murraya Smitha i Carla Plantingi.

Rozprawa doktorska pana mgr Zdunkiewicza liczy 236 stron i składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów, zakończenia, streszczeń w języku angielskim i polskim oraz bibliografii. We Wstępie Autor przedstawia cele pracy i zarys jej struktury. Rozdział I opisuje przyjęty w

dysertacji aparat metodologiczny, ze szczególnym uwzględnieniem klasyfikacji prowokatorów empatii. Pan mgr Zdunkiewicz wyróżnia cztery ich rodzaje: motywacyjne, afektywne, percepcyjne i epistemiczne. W kolejnych trzech rozdziałach szczegółowo je charakteryzuje, odwołując się do szeregu koncepcji teoretycznych, adekwatnych dla danego aspektu budowania więzi czytelnika bądź widza z bohaterem. Rozdziały te mają analogiczną kompozycję, która zgrabnie łączy teorię z analizą. Rozdział V zawiera wnikliwe omówienie powieści Highsmith, podzielonej na sekwencje obrazujące przebieg kształtowania się empatycznego stosunku czytelnika do bohatera powieści. W Rozdziale VI znajdziemy analogiczną analizę filmu Minghelli. W obu tych rozdziałach za punkt wyjścia posłużyły Autorowi wyniki ankiet, które przeprowadził odpowiednio w grupie czytelników powieści i widzów filmu. Interpretacja wyników ankiet w połączeniu z analizą narracyjną pozwoliła panu mgr Zdunkiewiczowi rozpoznać w powieści i filmie sceny węzłowe dla kształtowania się więzi między odbiorcą i postacią tudzież wyjaśnić implikacje takich scen. W Rozdziale VII Doktorant porównuje powieść Highsmith i film Minghelli pod względem stopnia subiektywizacji narracji, co przekłada się na znaczące różnice w afektywnym nacechowaniu stosunku odbiorcy do bohatera.

Pan Lech Zdunkiewicz doskonale opanował dyskurs narratologii literackiej i filmowej oraz teorii afektów i wprawnie posługuje się nim w swojej pracy. Przekonująco definiuje koncepcje teoretyczne, które stanowią podstawę jego wywodu, łącząc różne inspiracje metodologiczne w spójny model analizy. Doktoranta cechuje wysoka świadomość i konsekwencja badawcza. W ujęciu całościowym jego wywód ma właściwą konstrukcję, jest klarowny i koherentny. Dygresyjne odniesienia do licznych przykładów użycia literackich i filmowych technik narracyjnych, warunkujących reakcje afektywne, zostały umiejętnie wplecione do kompozycji rozdziałów i istotnie wzbogacają treść pracy. Chociaż decyzja pana mgr Zdunkiewicza, by ograniczyć analizę do dwóch utworów, co niesie określone implikacje

strukturalne, wydaje mi się nieco problematyczna – o czym piszę poniżej – kompozycja pracy nie budzi moich zastrzeżeń i uważam, że treści teoretyczne i interpretacyjne zostały w jej ramach bardzo dobrze zrównoważone. Podoba mi się pomysł wykorzystania ankiet w celu ukierunkowania analizy działania prowokatorów empatii w omawianej powieści i filmie. Być może sama analiza formalno-narracyjne doprowadziłaby Autora do wniosków podobnych do tych, które nasuwają ankiety, wszakże dzięki komponentowi ankietowemu cała procedura interpretacyjna wydaje się o wiele bardziej konkretna. Należy docenić to, jak udatnie pan mgr Zdunkiewicz łączy klasyczne teorie narracji literackiej i filmowej (Wayne C. Booth, David Bordwell) z nowymi opracowaniami, reprezentatywnymi dla tzw. zwrotu afektywnego w humanistyce. Przy całym nagromadzeniu odwołań teoretycznych nie ma się wrażenia wtórności tego, co Doktorant pisze o mechanizmach afektywnych w literaturze i filmie. Dysertacja pana Lecha Zdukiewicza nie pozostawia wątpliwości co do jego przygotowania do prowadzenia samodzielnych, zaawansowanych badań naukowych.

Mam kilka uwag odnośnie kwestii strukturalnych i stylistycznych, które jawią mi się jako mankamenty pracy, wprawdzie nie bardzo poważne, ale wpływające na ogólne wrażenie. Zabrakło mi dwóch dość istotnych rzeczy we wstępnej części pracy. Po pierwsze, powinien się w niej znaleźć krótki passus – 2-3 akapity – wyłuszczający tezy pracy. Pan mgr Zdunkiewicz ograniczył się do opisania jej celów, jak przypuszczam, wychodząc z założenia, że tezy będą wynikać z procedury. Po drugie, należałoby uzasadnić wybór analizowanych tekstów. Po przeczytaniu pracy nie potrafię powiedzieć, czy wybór powieści Highsmith i filmu Minghelli jest symptomatyczny z powodu jego reprezentatywności czy też – przeciwnie – z racji jego unikalności. A może ma on związek z miejscem obu dzieł we właściwych kanonach? Jeśli tak, wskazane byłoby przywołać w rozsądnym zakresie ich konteksty gatunkowe i recepcyjne. Wyjaśnienie kluczowych terminów „narrative empathy" i „narrative sympathy" w przypisach (s. 6) nieco umniejsza ich znaczenie. Te definicje wydają mi się w

tym miejscu zbędne, skoro mechanizmy, do których się odnoszą, zostały opisane szczegółowo w dalszej części pracy. Pewne moje obiekcje budzi osobisty ton wywodu pana Lecha Zdunkiewicza. Taka konwencja jest oczywiście dopuszczalna; ja jej nie stosuję i przyznam, że nie lubię. Nie można chyba jednak zarzucić mi braku obiektywizmu, jeśli powiem, że użycie fraz w rodzaju „I argue", „I mention", „I refer to" i podobnych cztery-pięć razy na jednej stronie – zdarza się, że na przestrzeni kilku linijek – to jest delikatna przesada.

Jak już wspomniałem, nie do końca przekonuje mnie leżąca u źródeł koncepcji pracy decyzja, by poddać analizie tylko dwa utwory. Daleki jestem od kwestionowania doniosłości omawianych dzieł; chodzi o to, że – moim zdaniem – w konsekwencji tej decyzji Doktorant znacząco zawęził krąg potencjalnych odbiorców swojej pracy. Dysertacja pana mgr Zdunkiewicza to rzecz bardzo wartościowa, ale obawiam się, że jej rezonans będzie ograniczony. Widzę w manuskrypcie potencjał raczej na serię artykułów niż na monografię.

Zastanawia mnie to, że w dysertacji w dużej mierze dotyczącej zagadnień adaptacji filmowej nie ma żadnych źródeł bibliograficznych z zakresu teorii adaptacji. Trzeba od razu powiedzieć, że trudno jest znaleźć prace filmoznawcze łączące elementy teorii adaptacji i teorii afektów – nie jest to na chwilę obecną popularny kierunek badań. Niemniej jednak po szybkim przeszukaniu Internetu udało mi się znaleźć jedno źródło bardzo a propos tematu dysertacji pana mgr Zdunkiewicza – dostępną w bazie ProQuest pracę doktorską Shu Feng pt. „Adapting Affect: Cognition, Emotion, and Identity from Novel to Film", obronioną na University of Texas w Dallas w 2018 roku. Na podstawie lektury fragmentów, które można przeczytać w wolnym dostępie, przypuszczam, że o ile wywód Feng jest mocniej zakorzeniony w kognitywistyce, o tyle jej sposoby odczytywania utworów są analogiczne do tych przyjętych przez pana mgr Zdunkiewicza i bazują na analizie formalno-narracyjnej. Struktura pracy Feng wygląda już zgoła inaczej: czterdziestostronicowy wstęp plus pięć czy sześć rozdziałów typowo interpretacyjnych, a że dotyczą one adaptacji filmowych wybranych

powieści Jane Austen, Roberta Louisa Stevensona i Thomasa Hardy'ego, widać, że praca koresponduje z rozpoznawalnym nurtem współczesnej kinematografii. Te aspekty pracy Feng stanowią o możliwości szerszego zastosowania jej strategii interpretacyjnych. Jeśli zaś chodzi o publikacje na temat adaptacji filmowych o bardziej ogólnej wymowie, przypuszczam, że pan mgr Zdunkiewicz skorzystałby z książki Lindy Hutcheon *A Theory of Adaptation* (Routledge, 2006), w której jest mowa m.in. o „modes of engagement". Wprawdzie Hutcheon używa tego terminu w nieco innym sensie niż pan Zdunkiewicz i odnosi się głównie do kwestii „immersion", niemniej jednak warto do jej pracy zajrzeć w poszukiwaniu możliwego klucza do ujęcia emocjonalnego doświadczenia odbiorcy w świetle problemów adaptacji.

Uważam, że pan mgr Lech Zdunkiewicz posiada dużą wiedzę teoretyczną i umiejętności analityczne, a jego praca doktorska pt. „Empathy and Sympathy Elicitation Strategies in Highsmith's and Minghella's *The Talented Mr. Ripley*" stanowi istotny i oryginalny wkład do stanu badań w dziedzinie literaturoznawstwa. Niniejszym wnioskuję o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Marek Paryj